

NVO Jurīsta padoms

Padoma autore: Marija Heislere – Celma
Noformējums: Edgars Grigorjevs

NVO jurista padoms tapis ar Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas finansiālu atbalstu Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta un Norvēģijas valdības divpusējā finanšu instrumenta ietvaros, ar Latvijas valsts finansiālu atbalstu no Sabiedrības integrācijas fonda.

© Latvijas Pilsoniskā alianse, 2010

Raksts iesācējiem – dibināt biedrību vai nodibinājumu?

Sniedzot juridiskās konsultācijas nevalstisko organizāciju (NVO) dibināšanas procesā pirms organizācijas ierakstīšanas Biedrību un nodibinājumu reģistrā, katru reizi NVO jurists saskarās ar dibinātāju uzdotajiem jautājumiem: Ko dibināt – biedrību vai nodibinājumu? Kas ir nodibinājums? Kas ir fonds? Ar ko atšķiras biedrības un nodibinājuma juridiskās fomas? Uz šiem jautājumiem atbildi varēsiet sameklēt šajā NVO jurista padomā.

Būtiskākās biedrības un nodibinājuma atšķirības

1. Katrai nevalstiskās organizācijas formai – biedrībai un nodibinājumam, ir savs uzdevums: **Biedrība**, saskaņā ar Biedrību un nodibinājumu likumā (BNL) noteikto, *ir brīvprātīga personu apvienība, kas nodibināta, lai kopīgi darbotos savu statūtos noteikto mērķu sasniegšanai.*

Nodibinājums, atšķirībā no biedrības, kas tiek veidota, lai realizētu Satversmē noteiktās biedrošanās tiesības, *ir mantas kopums, kurš nodalīts dibinātāja noteiktā mērķa sasniegšanai.* Likums neuzliek par pienākumu nodibinājuma dibinātājiem iemaksāt nodibinājuma pamatkapitālā kādu naudas summus vai ieguldīt kādu citu mantisku vērtību, kā tas ir noteikts Komerlikumā attiecībā uz komersantiem. Termins „mantas kopums” BNL izpratnē ir tulkojams kā nodibinājuma juridiskā forma – dibināšanas brīdī nodibinājums var būt kā „tukšs maiss”, kurā nodibinājuma darbības laikā no dažādiem finanšu avotiem tiek iemaksāti finanšu līdzekļi un, kurus var izmatot tikai nodibinājuma statūtos noteiktā mērķa sasniegšanai.

2. Biedrību var dibināt vismaz divi dibinātāji – fiziskas vai juridiskas personas, kā arī tiesībspējīgas personālsabiedrības (personālsabiedrība ir komercsabiedrība, kurā uz sabiedrības līguma pamata, apvienojušās divas vai vairākas personas). Biedrības dibinātāji pēc biedrības ierakstīšanas Biedrību un nodibinājumu reģistrā, nesaglabā dibinātāja statusu un kļūst par biedrības biedriem.

Nodibinājumu var dibināt viena vai vairākas personas. Nodibinājumu vispārņoderīgiem un labdarīgiem mērķiem var izveidot arī uz testamenta pamata. Nodibinājuma dibinātāji savu statusu salabā uz mūžu. Nodibinājuma dibinātāja statuss nav mantojams, un to nevar nodot trešajām personām. Personai, kuras piešķirušas mantu nodibinājumam pēc tā reģistrācijas, nav uzskatāmas par dibinātājiem.

3. Biedrības ir atvērtas organizācijas – biedri brīvi nāk un iet, bet nodibinājumos dibinātāji – kā pirmie – paliek visu mūžu un to sastāvs nekad nemainās. Nodibinājumos nevar tikt uzņemti dalībnieki. Visi, kas nodibinājumā iesaistās pēc tā nodibināšanas ir tikai partneri vai ziedotāji.

4. Likumā noteiktās biedrības pārvaldes institūcijas ir biedru sapulce un valde. Biedru sapulce ir biedrības augstākā institūcija ar likumā noteiktu kompetenci un reglamentētu sapulces sasaukšanas, norises un lēmuma pieņemšanas kārtību.

Turpretī, nodibinājuma vienīgā pārvaldes institūcija ir valde. Nodibinājuma statūtos var paredzēt arī citas pārvaldes institūcijas veidošanu, tomēr šī institūcija drīkst pieņemt lēmumus vienīgi jautājumos, kas neietilpst valdes kompetencē saskaņā ar likumu vai statūtiem. Piemēram, statūtos var paredzēt, ka valdes lēmumiem par būtiskiem nodibinājuma darbības jautājumiem, ir nepieciešama dibinātāju piekrišana.

Ņemot vērā nodibinājumu un fondu daudzveidību, kā rezultātā nodibinājums tiek jaukts ar citām juridiskām personām, turpinājumā sniegšu īsu Latvijas likumos paredzēto nodibinājuma veidu analīzi.

Nodibinājuma (fonda) veidi

Terminu „nodibinājums” Saeima noteica 1937.gadā saistībā ar testamentāriem nodibinājumiem, pieņemot šobrīd spēkā esošo Civillikumu. BNL likumprojekta darba grupa izlēma turpināt lietot šo terminu „nodibinājums”, jo tas ir jau zināms termins un tam ir juridisks segums (Civillikums), un, neapšaubāmi, tas ir latviskāks nekā termins „fonds”. Fonds ir sinonīms terminam „nodibinājums”, tāpēc drīkst lietot abus šos terminus. Pēc patreiz spēkā esošām tiesību normām un saskaņā ar tiesību teoriju, pastāv divu veidu fondi (nodibinājumi) – **publiskie un privātie fondi**.

Publiskais fonds ir ar likumu vai citu publisko tiesību aktu nodibināta juridiskā persona kādam mantas kopumam ar vispārēju sabiedriski noderīgu mērķi. Publiskos fondus valsts izveido uz speciāla likuma pamata un tam netiek piemēroti Biedrību un nodibinājumu likuma noteikumi. Tie ir publisko tiesību juridiskās personas, kas darbojas saskaņā ar likumu, uz kura pamata attiecīgais fonds ir dibināts, kā arī saskaņā ar citiem normatīvajiem aktiem un Fonda nolikumu, kuru apstiprina Ministru kabinets. Publiskie fondi ir, piemēram, Valsts kultūrkapitāla fonds (www.kkf.lv), Latvijas Sabiedrības integrācijas fonds (www.lsif.lv), u.tml.

Privāto fondu darbību reglamentē Biedrību un nodibinājumu likums, kas paredz divu veidu nodibinājumus: **dzīves laikā nodibinātie nodibinājumi un testamentārie nodibinājumi**, jeb nodibinājumi, kas ir izveidoti uz testamentā pamata. Tātad privāto fondu var dibināt gan uz fiziskas personas lēmuma viņa dzīves laikā, vai arī pēc nāves, stājoties spēkā testamentam.

Testamentāros nodibinājumus var izveidot vispār noderīgiem un labdarīgiem mērķiem uz testamentā pamata, saskaņā ar Civillikuma 494.pantu „Mantojuma atstājējs var novēlēt visu savu mantu vai tās daļu, vai atsevišķus priekšmetus vispār noderīgiem un labdarīgiem mērķiem”.

Līdz ar Biedrību un nodibinājumu likuma spēkā stāšanos, tika piepildīta Civillikuma norma un tagad ir iespējams pēc testatora nāves nodibināt ar tā atstāto mantu nodibinājumu un izpildīt testatora gribu. Līdz šim nebija iespējams izveidot šādu juridisku personu, jo tās izveidi un darbību neparedzēja spēkā esošās tiesību normas. Līdz ar šo normu ieviešanu likumā, ir mēģināts nodrošināt iespēju ikvienam nāves gadījumā atstāt savu mantu sabiedrībai. Tas nozīmē, ja kāds bagāts cilvēks ar testamentu savu naudu novēl kādam labdarīgam mērķim, tad uz šī dokumenta pamata tiks izveidots nodibinājums, kurš nodarbosies ar šīs problēmas risināšanu. Lielākie starptautiskie fondi ir nodibināti tieši uz šādu novēlējuma bāzes.

Dzīves laika nodibinājumus var dibināt gan fiziskas, gan juridiskas personas. Izveidojot nodibinājumu, tā pamatā ir cilvēki, kuriem ir ideja un/vai nauda (arī manta). Dibinātāji sagatavo dibināšanas dokumentus, ieceļ valdi un pierēģistrē nodibinājumu Biedrību un nodibinājumu reģistrā. Piemēram, ārvalstīs un nu jau arī Latvijā ir sastopami **kopienu fondi**, kas ir neatkarīgas filantropijas organizācijas, kuras darbojas noteiktā ģeogrāfiskā apgabalā, kā piemēram, pilsēta vai reģions, piesaistot līdzekļus no vietējās sabiedrības, sabiedriska labuma mērķu īstenošanai.

Rezumējot iepriekšminēto un atgriežoties pie raksta galvenā jautājuma – ko dibināt – biedrību vai nodibinājumu (fondu), mans NVO jurista ieteikums ir nevalstisko organizāciju dibinātājiem rūpīgi izsvērt **kādā juridiskā formā būtu vieglāk sasniegt organizācijas mērķi** - vai piesaistot organizācijai līdzīgi domājošos (biedrus) un kopīgiem spēkiem virzīties uz mērķa sasniegšanu biedrības ietvarā, vai arī mazas, bet kompetentas komandas veidā nodrošināt mērķa sasniegšanu nodibinājuma formā. Jo galvenais nevalstisko organizāciju darbības uzdevums ir statūtos norādītā mērķa sasniegšana!

Ja Tev rodas jautājumi, tad sazinies ar NVO juristi:

- rakstot uz e-pastu jurists@nvo.lv
- telefoniski otrdienās* **67 84 64 64**
- klātienē eLPA birojā* **Ģertrūdes ielā 19/21 – 3, Rīgā**

*Otrdienās no plkst. 10:00 – 16:00.